

W trzecim tomie szczególnie wiele miejsca zajęły prace z dziedziny archeologii prawnej. Autor niniejszych uwag przedstawił zastosowanie metody archeologiczno-prawnej na przykładzie badań peregierza poznańskiego. Po pracach H. Baltla (dotyczących Styrii) i H. Steiningera (Dolna Austria), doczekało się miasto i dawne księstwo arcybiskupie Salzburg pierwszego przeglądu swoich zabytków archeologiczno-prawnych pióra P. Putzera (*Prolegomena zu einer Rechtsarchäologie Salzburgs*). Zaawansowane zostały także badania nad archeologią prawną Szwajcarii. F. Furrer przedstawiła zabytki miasta i terytorium należącego dawniej do opactwa St. Gallen, J. Wiget opisał zabytki archeologiczno-prawne ratusza w stolicy jednego z czterech kantonów założycielskich — Schwyz, a G. Boesch zestawił informacje dotyczące funkcji mieczy ceremonialnych w niektórych kantonach. Wszystkie niemal rozprawy są zilustrowane fotografiami, co ze względu na ich treść stanowi dla czytelnika ogromne ułatwienie w śledzeniu wywodów autorów rozpraw.

WITOLD MAISEL (Poznań)

Recherches sur l'histoire des institutions et du droit, t. V, Bucarest 1980, ss. 225.

W przeciwieństwie do tomu IV, recenzowany tom zawiera tylko dwie rozprawy nie należące do obszaru wiedzy, któremu poświęcone jest w zasadzie czasopismo. I tak V. Isac zajmuje się wypracowaniem definicji człowieka mającej walor interdyscyplinarny (*Quelques paradigmes prospectologiques pour une définition interdisciplinaire de l'homme*), zaś M. R. Vlad przedstawia poglądy różnych autorów na kwestię pochodzenia i autochtoniczności Rumunów w Starej Dacji, rozpatrywane na tle poglądów na etnogenezę ludów indoeuropejskich, przypisując przy tym duży walor wynikom badań Heine-Geldern'a nad trasą wędrówki Ariów z Europy do Indii.

Autorem rozprawy z dziedziny teorii historii państwa i prawa pt. *Quelques problèmes théoriques de l'histoire du droit et des institutions* jest E. Cernea. Rozważa on zagadnienie przyszłości studiów porównawczych w zakresie historii państwa i prawa, widząc konieczność prowadzenia badań w odniesieniu do wszystkich ludów i do wszystkich okresów historycznych, bez wyłączenia teraźniejszości. Przedstawia kilka prac dotyczących wielkich systemów czy wielkich rodzin prawa i snuje rozważania nad definicjami tych pojęć, widząc w nich zarówno zawartość prawną (prawa rzymsko-germańskie, *common law* i prawo socjalistyczne), jak i tradycyjną (filozoficzną, religijną, zwyczajową). Ta ostatnia stanowi podstawę do wyróżnienia systemów prawnych azjatyckich i afrykańskich. Wielka rodzina praw zachodnioeuropejskich byłaby zbiorem praw burżuazyjnych. Uwagę Autora pociąga dalej sprawa stosunku prawa i moralności, prawa pisanego społeczeństw rozwiniętych i prawa ludów prymitywnych, wreszcie prawa i tradycji.

Rumuńskiej problematyki ustrojowej dotyczy cztery rozprawy. Ze skąpych przekazów źródłowych stara się V. Sotropa wydobyć informacje dotyczące kompetencji i atrybutów królów geto-dackich. Mieli oni uprawnienia do wydawania norm prawnych — nawet bez udziału rady, do mianowania urzędników, do dowodzenia woj-skami i do sprawowania funkcji najwyższego sędziego, do rozdawania królew-szczyzn i do wypowiedzania wojny i zawierania pokoju, do wysyłania poselstw i zawierania sojuszy. Źródła nie dostarczają odpowiedzi na pytania dotyczące następstwa tronu i brzmienia autochtonicznego tytułu króla geto-dackiego. V. Gionea przedstawia zagadnienie poddaństwa chłopów na Wołoszczyźnie i w Mołdawii

w średniowieczu. A. H. Golimas zajął się zbadaniem sprawy stosowania zasady eksterytorialności w odniesieniu do krajów rumuńskich i ich przedstawicielstw zagranicznych pod panowaniem tureckim aż do roku 1829, dochodząc do wniosku, że ta instytucja prawa międzynarodowego była przez państwo otomańskie honorowana. Międzynarodowe prawne aspekty rumuńskiej żeglugi rzecznej i morskiej w ciągu XIX w. przedstawił J. Cojocar.

Dwie rozprawy dotyczą historii prawa sądowego. F. Milkova analizuje przepisy karne, zawarte w kodeksie Kruma, zwracając przy tym szczególnie uwagę na tło społeczne ówczesnej przestępczości. Omawiając kolejne zmiany w dziedziny bizantyjskiego prawa prywatnego od VIII do XI w. D. G. Seremetis dochodzi do wniosku, że stanowią one odbicie mających w tym czasie miejsce zmian społecznych.

S. Marinescu zbadał przepisy kanoniczne zawarte w zbiorze przepisów *Pravilnică* (Mały zbiór praw) z 1781 r., dotyczących sprawowania sakramentu spowiedzi, wydane dla duchowieństwa prawosławnego, a także sposobów testowania i sporządzania aktów darowizn. Przepisy te w dużej mierze bazowały na prawie bizantyjskim.

Trzy pozycje dotyczą dziejów nauki historii państwa i prawa w Rumunii. Historię tej dyscypliny w XIX i XX w. omawia B. B. Berceanu, podkreślając szczególną rolę prawa rzymskiego, jako głównego przedmiotu nauczania. Jeśli chodzi o rozwój badań naukowych, to początek ich związany jest z akcją publikowania źródeł normatywnych i 1 tom wyroków sądowych pod wspólnym tytułem *Adunarea izvoa'elor vechiului drept românesc (scris)*, tj. *Zbiór źródeł dawnego prawa rumuńskiego (pisanego)*. Autor omawia też akcję inwentaryzowania rumuńskiego prawa zwyczajowego i badania jego genezy, osiągnięcia w dziedziny etnografii prawnej w postaci książki R. Vulcănescu *Etnologia juridică* (1970 r.), przygotowania do opracowania syntezy, zastosowanie metody porównawczej przy badaniu historii prawa rumuńskiego, wkład Rumunii do prac nad historią powszechną prawa, wreszcie formy współpracy międzynarodowej historyków państwa i prawa.

Do dziedziny historii nauki historii państwa i prawa należy też dokonane przez V. A. Georgescu omówienie wkładu P. Strihana do rozwoju tej gałęzi oraz obszernie wypowiedzi jedenastu autorów, którzy złożyli hołd zmarłemu w 1979 r. Aleksandrowi Herlea, charakteryzując poszczególne dziedziny aktywności naukowej i społecznej zmarłego.

Podsumowując wypada stwierdzić, że *Recherches* rozwijają się różnokierunkowo, publikując rozprawy z dziedziny prawa nie tylko rumuńskiego, lecz także bułgarskiego i bizantyjskiego. Po raz pierwszy w tym roczniku obok autorów rumuńskich znaleźć można prace autorów zagranicznych — bułgarskiego i greckiego. Po raz pierwszy też wśród prac opublikowanych po francusku, znalazła się jedna, zredagowana w języku niemieckim. Jedynym minusem, który ma do z zanotowania recenzent, jest brak staranniejszej korekty publikowanych rozpraw.

WITOLD MAISEL (Poznań)

Allain Guerreau, *Le féodalisme — un horizon théorique*, Ed. du Sycomore, Paris 1980, ss. 230.

Autor, agrégé w zakresie nauk historycznych, absolwent Ecole des Chartes oraz Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales (gdzie m. in. studiował antropologię kulturalną i etnologię) łączy w sobie profesjonalne niejako zainteresowanie średniowieczem z aktualnością krajów tzw. rozwijających się (w szczególności